

Nieuwerbrug Weipoort 33 (gem. Bodegraven)

rapport 661

Archeologisch onderzoek Nieuwerbrug (gemeente Bodegraven), Weipoort 33

Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van boringen

M. van Amen



Colofon

ADC Rapport 661

Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek Nieuwerbrug (gemeente Bodegraven),
Weipoort 33

Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van boringen

Auteur: M. Van Amen

In opdracht van: Bouw en aannemingsbedrijf Goudersaan Jongerius

Foto's en tekeningen: ADC-ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC-ArcheoProjecten, Amersfoort, mei 2006

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.



Autorisatie:

dr. E. Lohof

ISBN 9058744671

ADC-ArcheoProjecten

Tel 033-299 81 81

Postbus 1513

3800 BM Amersfoort

Fax 033-299 81 80

Email info@archeologie.nl



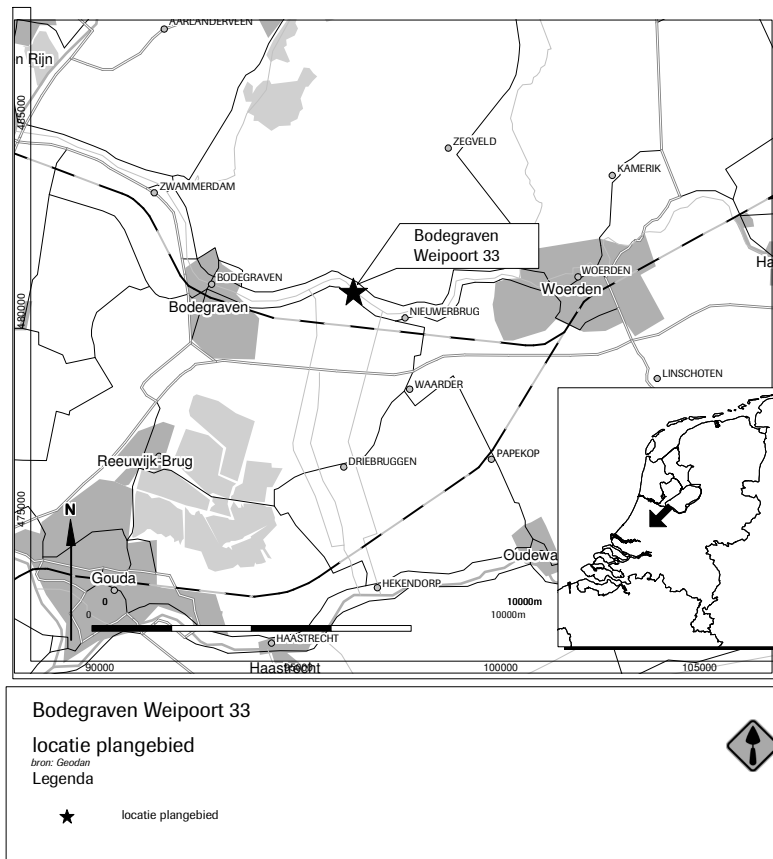
Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Bureauonderzoek	5
2.1	Methoden	5
2.2	Resultaten	6
	Afbakenen plangebied en consequenties van het mogelijk toekomstig gebruik (LS01)	6
	Beschrijving van de huidige situatie (LS02)	6
	Beschrijving van de historische situatie (LS03)	6
	Beschrijving van bekende archeologische waarden (LS04)	7
	Gespecificeerd verwachtingsmodel (LS05)	7
3	Inventariserend Veldonderzoek	8
3.1	Methoden	8
	Booronderzoek (VS03)	8
3.2	Resultaten	8
	Booronderzoek (VS03)	8
3.3	Interpretatie	8
4	Conclusies	9
5	Advies	9
	Literatuur	9
	Lijst van afbeeldingen en tabellen	9



ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Periode	Tijd in jaren			
Nieuwe tijd	1500	na Chr.	-	heden
Late-Middeleeuwen	1050	na Chr.	-	1500 na Chr.
Vroege-Middeleeuwen	450	na Chr.	-	1050 na Chr.
Romeinse tijd	12	voor Chr.	-	450 na Chr.
IJzertijd	800	voor Chr.	-	12 voor Chr.
Bronstijd	2000	voor Chr.	-	800 voor Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5300	voor Chr.	-	2000 voor Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	8800	voor Chr.	-	4900 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd)	300.000	voor Chr.	-	8800 voor Chr.



ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET ONDERZOEKSGEBIED

Provincie:	Zuid Holland
Gemeente:	Bodegraven
Plaats:	Nieuwerbrug
Toponiem:	Weipoort 33
Kadastrale gegevens:	Sectie C 1095
Kaartblad:	31D
Coördinaten:	114842/455081 114869/455057 114858/455047 114832/455068
Bevoegd gezag:	Provincie Zuid Holland
Deskundige namens het bevoegd gezag:	R. Proos
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	17429
ADC-projectcode:	4103190
Periode van uitvoering:	23 mei
Beheer en plaats documentatie:	ADC, Nijverheidslaan-Noord 114, Amersfoort



1 Inleiding

In opdracht van bouw en aannemingsbedrijf Goudriaan Jongerius heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek en een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd voor het plangebied Weipoort 33 in Nieuwerbrug (gemeente Bodegraven). In het plangebied zal een bestaand woonhuis worden gesloopt en een nieuwe woning zal op de oude locatie gebouwd worden. Het onderzoek was noodzakelijk om te bepalen of bij de bouwactiviteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het omschreven gebied. Het doel van het inventariserende veldonderzoek is het aanvullen en toetsen van het gespecificeerde verwachtingsmodel, dat gebaseerd is op het bureauonderzoek. Dit is gebeurd door middel van een booronderzoek en oppervlaktekartering.

De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld voor het plangebied

- Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn:

- In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?
- Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Indien de archeologische waarden niet kunnen worden behouden:

- Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Voor dit onderzoek is een plan van aanpak geschreven¹ conform de geldende beleidsregel van de Staatssecretaris van OCW.²

Het bureauonderzoek is uitgevoerd op 10-05-2006, het booronderzoek vond plaats op 23-05-2006. Aan het onderzoek hebben meegewerkt: Mats van Amen (fysisch geograaf), Karen Jeneson (archeoloog) en het is geaccordeerd door Eric Lohof (senior archeoloog).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methodes

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 2.2, in het bijzonder de specificaties LS01, LS02, LS03, LS04 en LS05. Het bureauonderzoek wordt gerapporteerd conform LS06.

Het onderzoek bestaat uit vijf onderdelen (specificaties LS01 t/m LS05). In de eerste vier onderdelen zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- afbakening plangebied en consequenties van het mogelijk toekomstig gebruik
- beschrijving huidige situatie
- beschrijving historische situatie
- beschrijving van bekend archeologische waarden

Op grond van deze onderdelen wordt een verwachtingsmodel van het gebied opgesteld (specificatie LS05). Hierin wordt verwoord of en welke archeologische waarden worden verwacht. Indien deze worden verwacht worden de (veronderstelde) eigenschappen van de waarden zo gedetailleerd mogelijk aangegeven.

¹ Plan van Aanpak geschreven door A. de Boer op 22 maart 2006

² Beleidsregel van de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 15 juni 2005, nr. WJZ/2005/26210 (8163), tot wijziging van de Beleidsregels opgravingsbevoegdheid.



2.2 Resultaten

Afbakenen plangebied en consequenties van het mogelijk toekomstig gebruik (LS01)

Het plangebied ligt in Nieuwerpoort. Het plangebied wordt begrensd door De Weijpoort, nummer 32 en 34 en de Oude Rijn. Het plangebied heeft een oppervlakte van ca. 500 meter.

Het onderzochte gebied komt overeen met het plangebied.

In het plangebied wordt een bestaande woning gesloopt en een nieuwe woning gebouwd. De consequentie hiervan is dat een gebied met een oppervlakte van 500 m2 wordt bebouwd. Eventuele waardevolle archeologische resten in de ondergrond zullen worden aangetast.

Beschrijving van de huidige situatie (LS02)

Het plangebied is momenteel bebouwd en in gebruik als tuin.

Beschrijving van de historische situatie (LS03)

De historische situatie is op verschillende historische kaarten als volgt:

Bron	historische situatie
Kadastrale kaart uit 1829	Uiterwaarden, onbebouwd
Historische atlas 1839-1859	Uiterwaarden, onbebouwd

Opvallend is dat op de oude stafkaart het meertje afwezig is (vergelijk afb. 4 en 5). Dit meer, “de put van Broekhoven” is ontstaan tijdens een zandwinningsproject in 1937.

De rivier de Rijn heeft een belangrijke rol gespeeld als militaire linie. Het was de Noordgrens van het Romeinse rijk. Versterkte legerbases (castella) werden langs de Rijn gesticht, met alle aanhang van handelaren, vrouwen en ambachtslieden die daarbij hoort. Langs de Rijn zijn dan ook verschillende Romeinse vondsten gedaan. Een spectaculaire vondst is “de gouden helm van Bodegraven” (archis nummer 89138, zie afbeelding 1). De helm is gevonden tijdens het eerder vermelde zandwinningsproject in 1937, ongeveer een kilometer ten Westen van het plangebied. Na het verval van het Romeinse rijk nam de bevolkingsdichtheid sterk af.



Afb. 2: Archis waarneming 89138: “De gouden helm van Bodegraven”

Bodegraven was een belangrijke schakel in de Oude Hollandse waterlinie. Deze liep vanaf de Biesbosch via Schoonhoven en Gorinchem naar de Zuiderzee. Bij Bodegraven lag een zwakke plek. Tijdens de Franse invasie van 1672 trok Willem III daarom zijn hoofdmacht naar de regio. In 1673 werd besloten de zwakke plek te versterken door middel van de bouw van een schans. Deze schans is het monument 9380, ongeveer 1 km ten westen van het plangebied. De Wiericker Schans (zie ook historische kaart afb. 5). In 1815 werd de Oude Hollands waterlinie vervangen door de

Nieuwe Hollandse waterlinie. De schans verloor zijn verdedigingsrol en werd het Rijks kruithuis. Tot 1997 heeft het fort een meer of minder militaire rol gespeeld.

Bijna 2 kilometer van ons plangebied staat op een kaart uit 1625 van de hoogheemraad Rijnland een commanderij van de ridders van Malta. Een rooms-katholiek genootschap, dat ook bekend staat als Soevereine Militaire Hospitaal Orde van St. Jan van Jeruzalem, Rhodos en Malta. De orde is oorspronkelijk bedoeld ter bescherming en verpleging voor pelgrims op weg naar Jeruzalem.

De dijk langs de Rijn is lange tijd een verbindingsweg geweest voor dorpjes als Bodegraven met Woerden en op een grotere schaal een verbinding van Leiden met Utrecht.



Beschrijving van bekende archeologische waarden (LS04)

In het onderzoeksgebied zijn de volgende waarden vastgesteld:

Bron	waarde
IKAW/cultuurhistorische waardenkaart provincie/anders	Hoge trefkans
AMK	Geen monumenten in het plangebied. Monument van hoge archeologische waarden 1km van plangebied (9380)
waarnemingen ARCHISII	Naast het plangebied is een waarneming in Archis geregistreerd van twee humeuze lagen met verbrand bot en aardewerk (48748)
andere bronnen /amateurs	Niet bekend

Zie afb. 4 voor de IKAW waarden en de locatie van waarnemingen en monumenten. Een onderzoek op het perceel direct naast ons onderzoeksterrein (Weipoort 34 a Archisnummer 48748) heeft een 15^{de} eeuwse afvaldump opgeleverd. Dit onderzoek bestond oorspronkelijk uit grondboringen en had als vervolg proefsleuven. De proefsleuven zijn aangelegd door het ADC. Deze afvaldump heeft zowel landelijk als lokaal een laag belang en een lage kwaliteit heeft. De twee Archis meldingen ten oosten van het plangebied (57650 en 400222) betreffen stukjes roodbakken aardewerk dat tijdens booronderzoek in de bouwvoor is aangetroffen. De datering is tussen Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Het terrein van zeer hoge waarde (Archis nummer 1950) ligt op 1800 meter ten noordwesten van ons plangebied. Op de kaart van het hoogheemraadschap Rijnland uit 1625 staat hier een commanderij van de Maltezer ridders aangegeven, dat is afgebroken voor 1700. Ten zuidwesten van ons plangebied ligt op 1.8 km afstand waarneming 55958. Hier is een Romeinse grindweg aangetroffen, die waarschijnlijk onderdeel was van het *limes*.

Gespecificeerd verwachtingsmodel (LS05)

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het onderzoeksgebied:

type informatie	informatie
Bodemkunde	Kalkloze poldervaaggrond
Geologie	Formatie van Echteld op het Hollandveen laagpakket.
Geomorfologie	uiterwaarde

Een poldervaaggrond is een gerijpte hydro klei eerdgrond. Het bodemprofiel is zeer dun en bestaat uit een A-horizont direct op de C-Horizont. De A horizont zal niet dikker zijn dan de ploegdiepte. In een rivier zijn stroomsnelheden niet overal hetzelfde en hierdoor is de afgezette korrelgrootte niet overal hetzelfde. Bij het meanderen van de rivier worden zandige geulafzettingen overspoelt met klei en visa versa. Aan het begin van de Romeinse tijd ontwikkelde zich bovenstrooms van de Oude Rijn de Lek en nam de afvoer aanzienlijk af. Er ontwikkelde zich een nieuwe balans voor de stroomsnelheid en bedding grootte. De huidige rivier loopt binnen het zandige lichaam van de vroegere bedding. Dit zandlichaam dateert dus vanaf de periode dat de Lek zich ontwikkelde. De zandige oeverwallen van de Rijn (formatie van Echteld) hebben een hoge archeologische verwachting voor alle periodes vanaf vroeg Romeins. Nog steeds zijn deze afzettingen zeer goede bouwlocaties. Het zandige pakket geniet een goede hydrologische situatie die niet te nat is in de winter en niet te droog in de zomer. Het is tevens een stevig pakket waarop maar minimaal geheid hoeft te worden. Vooral in het verleden zullen de droge en hogere stroomruggen een belangrijke voorkeurslocatie geweest zijn. De meeste typen archeologische resten (bot, houtskool, aardewerk, metaal) zullen door de natte en zuurstofloze condities goed zijn geconserveerd.³ Ze zijn bovendien afgedekt door recentere kleiafzettingen en buiten het bereik van moderne landbouwactiviteiten gebleven. Eerder onderzoek (archis onderzoeksmelding 14861) naast het plangebied heeft aangewezen dat zich laklagen bevinden tussen 100 cm en 180 cm –mv. Een laklaag is een laag in de kom klei afzettingen waar enige tijd geen sedimentatie plaats vond en zich een vegetatie dek heeft kunnen ontwikkelen. Op de locatie was er bovendien humus, aardewerk- en botresten en fosfaat- en houtskoolvlekken. Door middel van proefsleuven is er geconstateerd dat het ging om een afvaldump uit de 15 de eeuw.

³ Kars & Smit 2003



Het Hollandveen is het veenpakket waar de Rijn doorheen stroomt. Bij de stijging van de zeespiegel ontwikkelde in het westen van het land een groot moerassig gebied. Deze veenlaag is daar het resultaat van. Naarmate het veengebied verdroogde vond er meer menselijke activiteit in het gebied plaats. Bot en ander kalkrijk materiaal blijven in dit zure milieu niet geconserveerd. Echter, omdat het pakket zeer weinig zuurstof bevat, wordt ander organisch materiaal heel goed bewaart. De top van dit veenpakket heeft daarom een hoge archeologische verwachting voor periodes vanaf de Middeleeuwen.

3 Inventariserend Veldonderzoek

3.1 Methoden

Methoden toegepast bij het Inventariserend Veldonderzoek zijn conform de KNA, versie 2.2, 2005, in het bijzonder specificatie VS03 (booronderzoek). Uitgangspunt van het inventariserende veldonderzoek is het gespecificeerde verwachtingsmodel zoals dat is opgesteld in het bureauonderzoek. De strategie voor het veldonderzoek is hierop gebaseerd.

Booronderzoek (VS03)

In het plangebied zijn grondboringen uitgevoerd conform de eisen van het bevoegde gezag. De gehanteerde strategie (boorgrid, boordiameter en boordiepte) is vastgelegd in deze eisen. Het betreft de verkennende en karterende fasen van het inventariserende veldonderzoek. Het doel van de boringen is het vastleggen van de bodemopbouw en bodemverstoringen, alsmede het opsporen van archeologische vindplaatsen.

Het verkennen van de bodemopbouw gebeurt door de bodemtextuur en – indien relevant – bodemkundige horizonten – systematisch te beschrijven. Eventuele afwijkingen van de verwachte bodemopbouw zoals vastgesteld op grond van het bureauonderzoek, en andere niet-natuurlijke bodemkenmerken kunnen er aanleiding toe geven om (delen van) het plangebied als verstoord te beschouwen.

Het karteren van de vindplaatsen gebeurt door het vaststellen van de aan- of afwezigheid van archeologische indicatoren in het opgeboorde materiaal. Archeologische indicatoren zijn bijvoorbeeld fragmenten aardewerk, houtskool, verbrande klei, (on)verbrand bot en andere insluitsels die van nature niet in de bodem voorkomen. Daarnaast kunnen bodemverkleuringen, bijvoorbeeld veroorzaakt door fosfaatverbindingen, een indicatie vormen voor bewoning in het verleden.

De boringen zijn om de bestaande bebouwing geplaatst en zijn uitgevoerd met een 7 cm edelmanboor en een 3 cm guts. De boringen zijn gezet tot 300 cm –mv. Dit zou de maximale diepte van de stroomrug moeten zijn. Eén boring is verdiept tot 350 cm –mv.

De bodemtextuur en archeologische indicatoren zijn beschreven volgens SBB 5.1 van het NITG-TNO waarin ondermeer de standaard classificatie van bodemmonsters volgens NEN5104 wordt gehanteerd. De X- en Y-coördinaten zijn bepaald aan de hand van de lokale topografie. De hoogte van het maaiveld ter plaatse van de boringen is bepaald aan de hand van de topografische kaartserie 1: 25.000.

3.2 Resultaten

Booronderzoek (VS03)

De locatie van de boringen is weergegeven in afbeelding 3

De lithologie bestaat vooral uit klei. Beneden 110 cm –mv zijn de kleien gereduceerd. Tussen 125 en 130 is een donker blauw laagje aangetroffen. De mate van zand en silt bijmenging is klein. In boring 1 is op 270 cm –mv zand aangetroffen met plantenresten.

3.3 Interpretatie

Het donker blauwgrijze laagje is waarschijnlijk de laklaag die ook bij onderzoek 14861 is aangetroffen. Het zand onderin boring 1 is een hoog energetische afzetting, waarschijnlijk de geul van de Rijn. Toen de stroomsnelheid van de lek afnam vulde de rivierbedding zich met klei. De oeverwal van de oudere rivierbedding moet verder van de rivier liggen. Deze kleien hebben een lage archeologische verwachting. Het zand onder de klei is de oude geul.



4 Conclusies

Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig en, zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard, datering en waardstelling hiervan?

De laklaag aangetroffen bij onderzoek 14861 is ook in ons onderzoeksgebied aangetroffen. Ook is er een oeverwal aangetroffen. Echter onderzoek 14861 heeft al duidelijk gemaakt dat de archeologische resten in deze laag weinig archeologisch belang heeft. Op de oeverwal zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?
De heiwerkzaamheden zullen de laklaag en de oeverwal verstoren.

Indien de eventuele archeologische waarden niet kunnen worden behouden: Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Het onderzoek heeft genoeg informatie opgeleverd om te komen tot een selectie besluit.

5 Advies

Geadviseerd wordt om in het plangebied geen aanvullend archeologisch onderzoek uit te voeren. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom wel aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij het bevoegde gezag, zoals aangegeven in de Monumentenwet 1988, artikel 47, lid 1.

Literatuur

BOSCH, J.H.A., 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode*, Versie 5.2., Utrecht (TNO-rapport, NITG 05-043-A).

GROENEWOUD, B.J., 1994: *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten, 17).

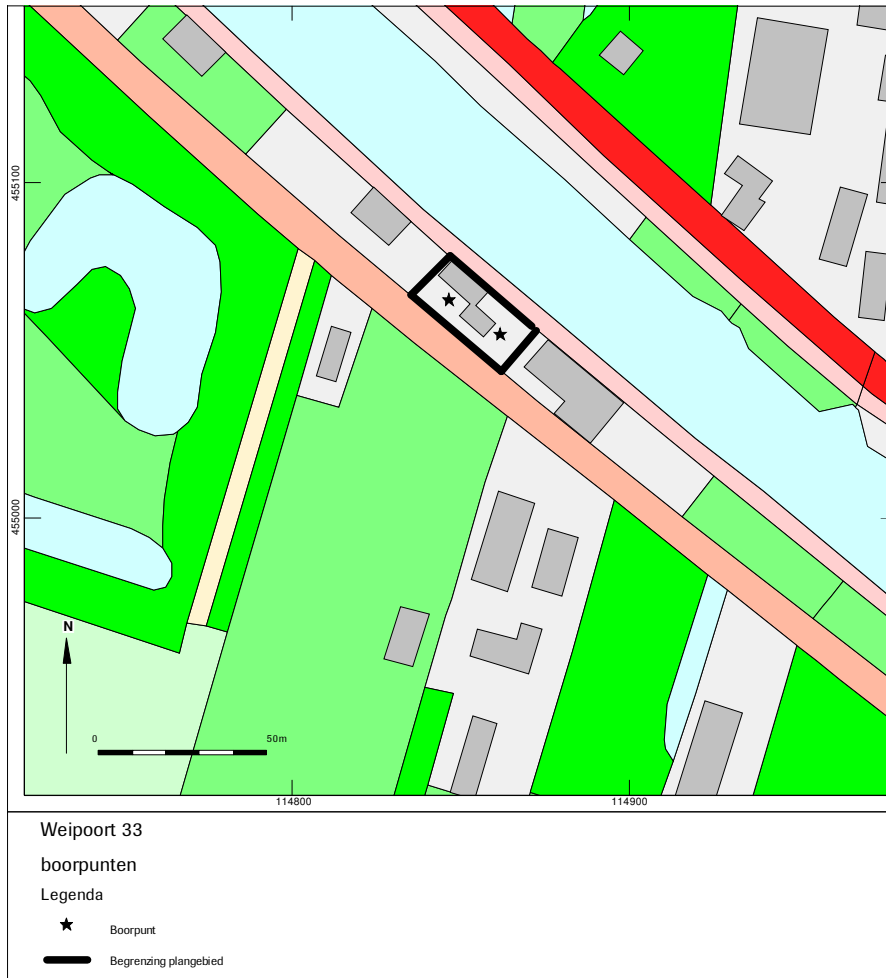
Kars, H. & A. Smit, 2003: *Handleiding fysiek behoud archeologisch erfgoed*, Geoarchaeological and bioarchaeological studies, vol. 1, Amsterdam.

NEDERLANDS NORMALISATIE-INSTITUUT, 1989: *Geotechniek: classificatie van onverharde grondmonsters. NEN 5104*. Delft.

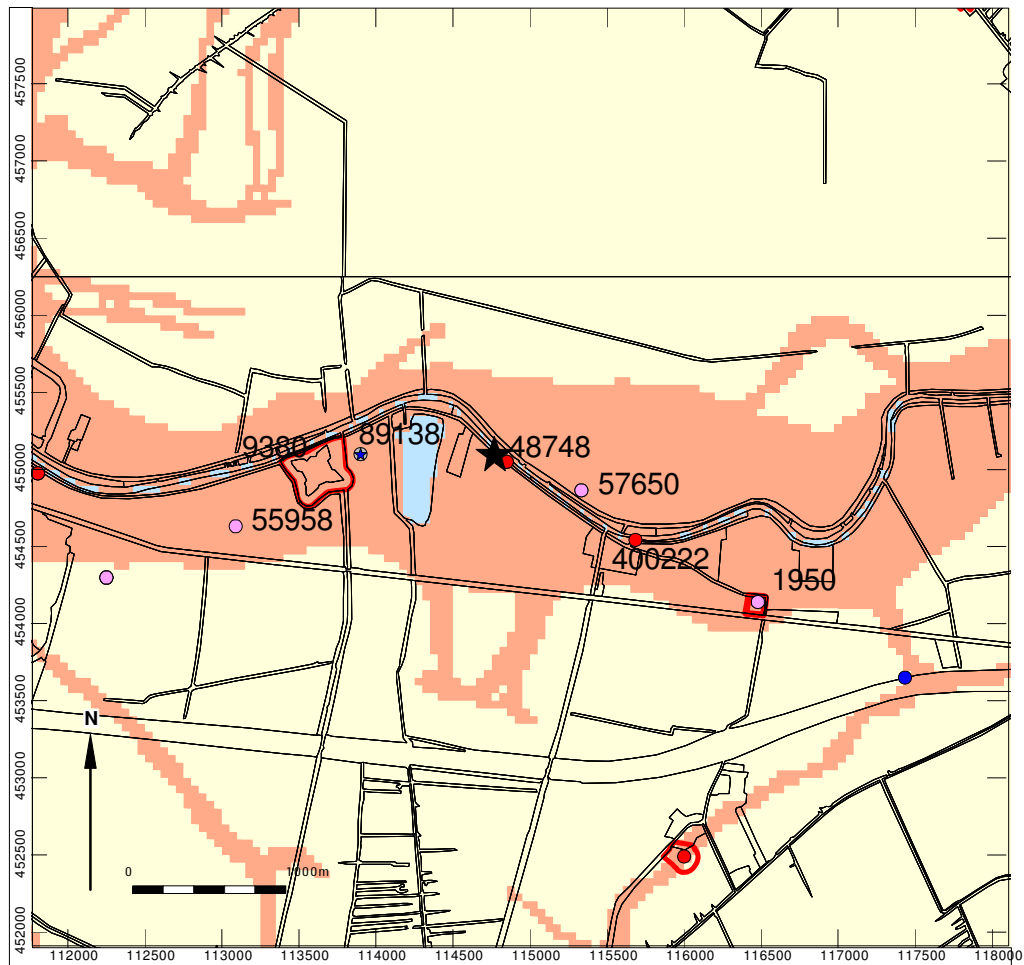
TOL, A., P. VERHAGEN, A. BORSBOOM & M. VERBRUGGEN, 2004: *Prospectief boren. Een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie*, Amsterdam (RAAP rapport, 1000).

Lijst van afbeeldingen en tabellen

Afb. 1 Locatie plangebied	Blz. 4
Afb. 2 Archis waarneming 89138 "De gouden helm van Bodengraven"	Blz. 6
Afb. 3 Boorpunten en begrenzing plangebied	Blz. 10
Afb. 4 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen	Blz. 11
Afb. 5 Locatie van het plangebied op de historische kaart Huidige grondgebruik	Blz. 12



Afb. 3 Boorpunten en begrenzing plangebied



Nieuwerbrug Weipoort 33

Afb. 4 ARCHIS-meldingen, archeologische monumenten en onderzoeksmeldingen op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (ROB IKAW2-1)

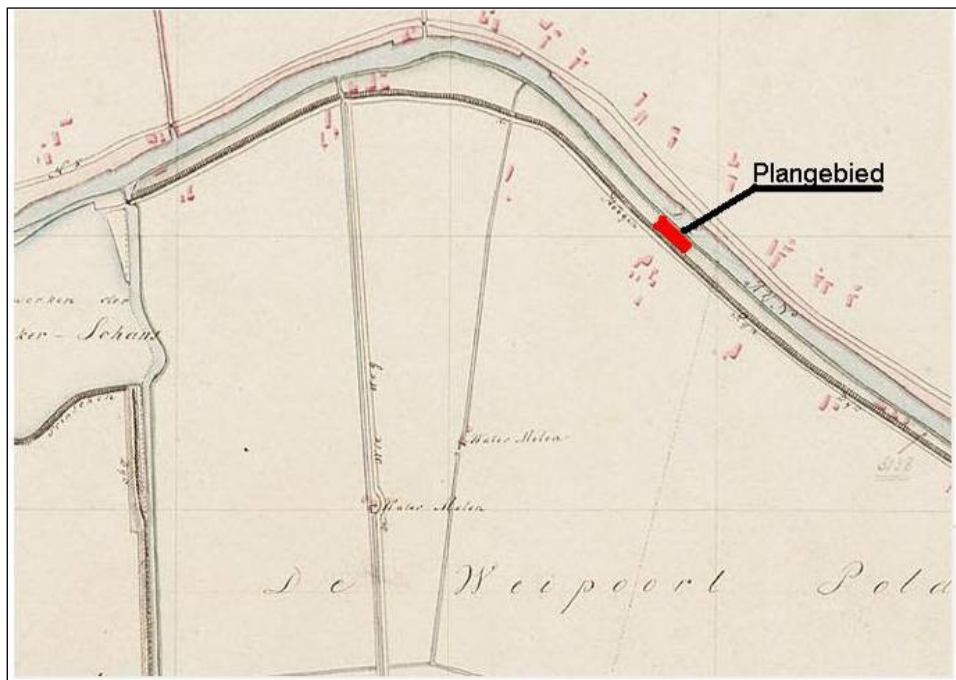
Legenda

- Hoge indicatieve archeologische waarde
- Middelhoge indicatieve archeologische waarde
- Lage indicatieve archeologische waarde
- Niet gewaardeerd
- Water
- Bebouwd gebied
- Zeer grote trefkans op archeologische sporen (historische stads- of dorpskern)
- Archeologisch monument (bijgewerkt jan '06)
- Archeologisch monument van hoge tot zeer hoge waarde
- Archeologisch monument van zeer hoge waarde, beschermd

ARCHIS-meldingen (bijgewerkt april '06)

- Paleolithicum
- Mesolithicum
- Neolithicum
- Bronstijd
- IJzertijd
- Vroeg-Romeinse tijd
- Midden-Romeinse tijd
- Laat-Romeinse tijd
- Vroege Middeleeuwen
- Late Middeleeuwen
- Nieuwe Tijd
- Recent
- Datering onbekend
- Locatie van het onderzoeksgebied





Afb. 5 Plangebied op de historische kaart (1829)